

СУЧАСНЕ ПОНЯТТЯ “ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ”

Ю. А. РОМАНЕНКО

Україна, м. Донецьк, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Стратегія якості нині є основою освітньої політики багатьох країн світу. Цей процес, започаткований наприкінці XX століття (Велика Британія, Нідерланди, Польща, США, Угорщина, скандинавські країни тощо), триває й досі (Німеччина, Румунія, Франція, Чехія, країни СНД тощо). Україна не є винятком у цьому процесі [1].

Застосування терміну “якість” (quality) до освіти викликана самим життям. Складність ситуації полягає в поліваріантності розуміння якості освіти [4]: 1) *якість освіти* – певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного і морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання; 2) *якість освіти* як галузь соціальних послуг – здатність її органів керування і безпосередніх виробників освітніх послуг задовольняти встановлені або передбачувані потреби суспільства, окремих соціальних груп і громадян в отриманні освіти або набутті професійної компетентності.

Аналіз літературних джерел висвітлив, що різні аудиторії в системі освіти також неоднозначно розуміють якість освіти. *Батьки*, наприклад, можуть співвідносити якість освіти з розвитком їхніх дітей. *Якість для викладача* може означати наявність якісного навчального плану, державного стандарту, навчально-методичного забезпечення. Для *студентів* якість освіти, безсумнівно, пов’язується з внутрішнішнім кліматом, у той час як *для бізнесу і промисловості* якість освіти співвідноситься з життєвою позицією, уміннями і навичками, знаннями випускників.

Академік О. Ляшенко зазначає, що “*якість освіти* – це багатовимірне методологічне поняття, яке рівнобіжно віддзеркалює суспільне життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні та інші. Як системний об’єкт її характеризують якість мети, якість педагогічного процесу і якість результату [5, с. 7-8].

Як політична категорія якість освіти акумулює в собі засади освітньої політики держави на певному етапі її розвитку й основні стратегічні лінії розвитку національної системи освіти в контексті світових тенденцій. *Як категорія управління* якість освіти визначає стратегії впливу на певні показники функціонування освітньої системи та обирає можливі шляхи її змін і розвитку. *Як педагогічна категорія* якість освіти є квінтесенцією: 1) сутності поняття; 2) процедур діагностики; 3) аналізу явищ

і властивостей суб'єктів освітнього процесу.

Як зазначають дослідники [6, с. 10], *якість освіти* – це узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі. Тому його слід розглядати в динаміці тих змін, що характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій: вона рухається до консолідації та інтеграції в світову спільноту чи протистоїть їй, ставлячи власні інтереси понад усе.

На наш погляд, *якість освіти* ще й *соціальна категорія*, що визначає стан і результативність освітнього процесу в суспільстві, її відповідність потребам і вимогам суспільства щодо розвитку й формування громадянських, особистісних умінь і професійної компетентності особистості.

Дослідження показало, що поняття якості освіти фахівці розуміють по-різному. Це пояснюється насамперед різним його трактуванням. Російські вчені трактують *якість освіти* в площині досягнення певних норм. Так, Г. Ковальова [7] розуміє *якість освіти* як інтегральну характеристику системи освіти, що відображає ступінь відповідності досягнутих результатів нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням. М. Поташник розглядає *якість освіти* – як співвідношення мети і результату, як міри досягнення мети [8]. Н. Островерхова [9] розглядає *якість освіти* як сукупну, комплексну, системну, цілісну характеристику, яка включає в себе, окрім якості навченості, ще й цілу низку параметрів.

З нашого погляду, за всієї розмаїтості зазначених визначень “якості освіти” в них є одне загальне положення. *Якість освіти* та її складових порівнюють з базовими уявленнями, нормами, стандартами. Концептуально це збігається із загальновідомим визначенням якості, що дається міжнародним стандартом “ISO 9000:2000. Quality management systems – Fundamentals and vocabulary”: *якість* це – сукупність властивостей і характеристик продукції або послуг, що дають їм змогу задовольняти потреби, які є або які будуть.

Аналіз літературних джерел виявив, що *результати освіти* поділяються на три групи які можна: а) *визначити кількісно*, але обов'язково вимірюваних параметрах; б) *вимірювати лише кваліметрично*, тобто якісно; в) *виявити легко і явно неможливо*, бо вони часто невидимі [8, с. 52]. Таким чином, можна зробити висновок, що там, де неможливо чітко зафіксувати результати освіти, там і аналіз, і управління не можуть бути чіткими; вони мають здогадний, приблизний, орієнтовний характер.

Під час дослідження з'ясовано, що ***критерії оцінки якості освіти*** науковці умовно поділяють на чотири групи: *критерії факту* (кількісні показники); *критерії*

якості (уявлення про глибину і міцність процесів, що відбуваються у людини); *критерії ставлення* – (висновують мотиви поведінки і дії, про вибір, який здійснює людина); *критерії часу* – (показують стійкість у часовому вимірі знань, умінь і навичок людини, їхніх звичок, рис характеру тощо) [8, с. 82].

Ми поділяємо думку, що при цьому важливу роль відіграє процедура самооцінки реалізації політики якості як фактор підвищення ролі вищої школи і її підрозділів у виборі напряму подальшого розвитку, формування рефлексивної культури учасників освітнього процесу. Самооцінка матиме позитивний ефект, якщо вона зорієнтована на різні аспекти якості освітнього процесу і складається з якості: а) нормативно-методичної документації, що регламентує освітній процес; б) реалізації основних функцій управління освітнім процесом; в) поточного функціонування освітнього процесу у ВНЗ (в єдності процесуальної і результативної сторін); г) розвитку освітнього процесу в основних ланках (кафедри, факультету тощо); ґ) складу і діяльності учасників освітнього процесу; д) лекції (заходу), системи лекцій (заходів), навчальної, методичної, виховної, наукової діяльності в цілому.

У процесі дослідження встановлено, що особистісне спрямування освіти зумовлює потребу інтегровано оцінювати якість освіти в єдності індивідуальних характеристик особистості, педагогічних показників організації освітнього середовища та соціальних параметрів функціонування освітніх систем. З нашого погляду, доцільно вирізняти внутрішні й зовнішні чинники якості вищої освіти, які характеризують освітній процес, його результат і систему освіти загалом. Зокрема, до *внутрішніх характеристик* якості вищої освіти ми відносимо якість: освітнього середовища (“технологічність” управління освітнім процесом, ефективність науково-методичної роботи, ресурсне забезпечення навчального процесу, кадровий потенціал закладу тощо); реалізації освітнього процесу (науковість і доступність змісту вищої освіти, педагогічну майстерність викладача, ефективність засобів навчання, зокрема якість навчальних посібників, задоволення різноманітних освітніх потреб тощо); результатів освітнього процесу (рівень навчальних досягнень студентів (абітурієнтів), розвиток їхнього мислення, ступінь соціальної адаптації, культури й вихованості студентів тощо). *Зовнішні показники* якості вищої освіти характеризують її як соціальну інституцію, яка відбиває ефективність функціонування освітньої системи, її вплив на людину та суспільні процеси, задоволення потреб особистості й держави загалом. Це – доступність до якісної вищої освіти усіх громадян незалежно від їх соціального й майнового статусів чи інших обмежень, її відповідність освітнім

стандартам, задоволення освітніх запитів, наступність у виборі робочого міста, відкриття перспектив професійного росту та соціального статусу тощо.

Ми розглядаємо *якість вищої освіти* як узагальнений системний показник розвитку особистості, навчального закладу, освітнього середовища в окремій галузі освіти та часовому вимірі, який ґрунтується на: 1) об'єктивних результатах діагностичних вимірів рівня засвоєння змісту вищої освіти за чинними державними програмами і стандартами освіти; 2) аналізі явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу; 3) забезпеченні (науково-методичному, матеріально-технічному, фінансовому, кадровому тощо) системи вищої освіти, що відповідає цілям освіти, стратегії її розвитку в контексті вітчизняних і світових тенденцій, а також закономірностей менеджменту освіти на різних рівнях управління і встановлює результат досягнень об'єкта в будь-якій галузі.

На наш погляд, до першочергових проблем належать наукове обґрунтування й опрацювання якісних методик вимірювання досягнень студентів, визначення чіткої системи об'єктивних критеріїв оцінювання ефективності якості роботи вищих навчальних закладів різних типів і форм власності.

Література:

1. Указ Президента України № 344/2013 Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25.06.2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/ru/documents/index.php?start=20&cat=-1&sea.
4. Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 "Про Національну доктрину розвитку освіти // У кн.: Законодавчі акти України з питань освіти. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 158 с.
5. Ляшенко О. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти [Текст] / О. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1(46). – С. 5-12.
6. Ляшенко О. Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу / Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К.: "К.І.С.". – 2004. – С. 9-14.
7. Ковалева Г. С. Основные подходы сравнения оценки качества математического и естественнонаучного образования в странах мира [Текст] / Г. С. Ковалева – М.: Прогресс, 1996. – 250 с.
8. Управление качеством образования: Практико-ориентированная монография и методическое пособие [Текст] / под ред. М. М. Поташника. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 448 с. – Библиогр.: с. 421-439.
9. Островерхова Н. Оцінка якості освіти [Текст] / Н. Островерхова // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8, № 1. – С. 109-113.